

tions of Pan. Yet it belongs Gasprinskyi that language that has defined the program of Pan, his motto and creed, a moral imperative facing the peoples of Turkic-Islamic world: «Dilde, Fikirde, İşte birlik» («Unity in language, faith and deeds").

Н. В. ПАВЛЕНКО

СИСТЕМА ВІДНОШЕНЬ МАТЕРІАЛЬНО-ДУХОВНИХ АСПЕКТІВ У МОДЕЛІ «ЛЮДИНА І БАГАТСТВО»

Сучасне суспільство орієнтоване на постійне збагачення і споживання все більшої кількості товарів і послуг. Ця ідеологія споживання формується у капіталістичному суспільстві і глибоко проникає в уми людей.

Суспільство широко вірить в те, що жити, постійно збільшуючи свої статки і мати можливість споживати набагато більше ніж решта, дає їм відчуття унікальності, наділяє їх певною владою, дає можливість бути авторитетом та багато іншого. Та чи дає це людині відчуття щасливого існування?

Проблему визначення відношень матеріально-духовних аспектів моделі «людина – багатство» вивчали західні та вітчизняні вчені: Ж. Дельоз, Ф. Гваттарі, Ж. Бодріяр, Е. Фромм, Г. Осипов, В. Ярошовець, І. Сайтарли, А. Приятельчук та ін. І хоча дуже велика кількість дослідників займалась питаннями відношення людини до багатства, однак їх вкрай недостатньо для складання загального уявлення щодо цього питання.

Метою статті є пошук чинників для формування цілісності людського буття в контексті матеріально-духовних аспектів феномена багатства.

Людина сьогодні загнана у глухий кут, налякана, живе у ситуації суцільної невпевненості та зневіри. Фінансовий стан людини є показником її успішності. Капіталістичне суспільство просто не сприймає невдач. Вимоги суспільства виключають можливість існування людини у широкому розумінні цього слова. Все життя людина змушена працювати, щоб відповідати вимогам сьогоднішніх реалій. З причини відчуття цього страху і браку часу, людина просто не має можливості поміркувати над високими смислами буття, над тим, чи варто таке життя бути прожитим, для чого саме вона прийшла у цей світ, чому саме зараз. Всі ці міркування не потрібні, якщо вони не в змозі принести людині матеріальні блага і, що важливо, негайно. Але необхідно зазначити, що, якщо людина все ж таки зупиниться на мить та замислиться над своїм справжнім існуванням, то вона зможе отримати шанс наблизитись до буття, а можливо і до щасливого буття [2, с. 274].

Французький соціальний філософ Ж. Бодріяр у своїй праці «Суспільство споживання» позиціонує споживання як цепну психологічну реакцію, що скерована сучасною магією, природа якої несвідома. Надлишок предметів споживання вказує на «уявний» достаток, яке філософ протиставляє «справжньому» достатку. Суспільство споживання – це суспільство самообману, де неможливі ні справжні почуття, ні культура, що виникає в результаті соціальної диференціації та має на меті економічний прогрес і нарощування виробництва. Зважаючи на ці процеси, ми можемо говорити про те, що в сучасній ситуації суспільство не враховує духовну складову свого існування, не кажучи вже про її розвиток. Тобто виникає прямопропорційна залежність між зростанням об'ємів матеріального багатства людства і зменшення його духовного блага [1, с. 76].

Важливо зазначити що, все ж таки для того, щоб знайти себе, тобто знайти людину у собі, у сьогоднішньому реальному житті, необхідно мати не аби яку матеріальну базу. Для відчуття себе як цілісної особистості людина реалізує себе у відношенні до іншої людини, спілкуючись у соціумі. Стосунки між людьми завжди є динамічним процесом комунікації, опосередкованим їхніми характерами, настроями, почуттями, схильностями тощо. Кожен комунікативний акт реалізується через взаємодію конкретних особистостей, тому культура спілкування характеризується і психологічною складовою. До психологічних складових комунікативного процесу, які визначають рівень культури

спілкування, належать насамперед характер людини - сукупність відносно стійких індивідуальних особливостей особистості, які відображають її ставлення до себе та інших, втілюються в типових способах спілкування, поведінки, та психологічні механізми сприйняття (побудова цілісного образу людини на основі оцінки її зовнішнього вигляду, поведінки та інших чинників) [6, с. 233].

У будь-якій справі важливішим є не сама дія, а відношення суб'єкта до неї. У випадку, коли людина не зосереджена саме на зароблянні та накопиченні коштів задля володіння цими коштами та непомірного споживання, а робить це тільки для того, щоб мати фізичні можливості для гармонізації свого життя та суспільства в цілому, можна говорити про раціональне відтворення та використання матеріальних благ тобто уникнення бідності.

Для більш глибокого розуміння феномена багатства необхідно звернутися до питання бідності. Найпоширенішим є визначення бідності як соціального положення, що характеризується відсутністю необхідних матеріальних засобів для того, щоб провадити «нормальне» життя. Для того, щоб піклуватись про духовне благо необхідно мати можливість прогодувати свою родину, дати освіту дітям чи забезпечити сім'ю якісним медичним обслуговуванням. Стан бідності не дозволяє соціуму реалізувати свої потенційні можливості, а отже, розвиватися. Саме тому її пов'язують з регресом в суспільному розвитку. Проблема бідності виникає в результаті порушення пропорцій соціального відтворення: пропорцій діяльності (співвідношення соціально неоднорідних видів праці, співвідношення зайнятого і незайнятого в суспільному виробництві населення); пропорцій стану (диференціація населення по рівню забезпеченості матеріальними, духовними і соціальними благами, співвідношення між елементами добробуту і фазами його відтворення); пропорцій відносин: людина - суспільство - природа, людина - соціальна група - клас - суспільство. У їх основі лежить ключова пропорція між продуктивною і споживною силою суспільства, виразом якої є співвідношення робочого і вільного часу [5, с. 7].

Проблема бідності пов'язана з соціальними формами відчуження людини від людини (від суспільства), від передумов і результатів праці, від самої праці, з істотним обмеженням споживання основних життєвих благ, з формуванням таких умов, при яких субкультура бідних перетворюється на чинник дестабілізації життя суспільства. Таким чином, коли людина пододала проблему бідності в матеріальному вимірі, вона може повністю поринути у формування і розвиток в собі духовно розвинутої особистості.

Світоглядні позиції та цінності людини, що орієнтована на буття, а не на споживання різняться саме у співвідношенні матеріально-духовних аспектів в моделі «людина і багатство».

Еріх Фромм у роботі «Бути чи Мати» інтерпретує людське існування у двох можливих аспектах: буття з гаслом «мати» (haben) і екзистенційне життя з прагненням «бути» (sein). Прагнення володіти завжди сприяє культу споживання, а це, в свою чергу, є основним двигуном економічного зростання і технологічного прогресу. Пояснюючи зв'язок між володінням і споживанням Е. Фромм писав: «Споживання – це одна з форм володіння, і, можливо, в індустріальних суспільствах, що відрізняється «перевиробництвом», це сьогодні найголовніша форма володіння. Споживанню притаманні суперечливі якості: з одного боку, воно послаблює відчуття тривоги і занепокоєння, оскільки те, що стало моїм, не може у мене бути відібрано; але, з іншого боку, це спонукає мене придбавати все більше і більше, так як будь-яке придбання незабаром не приносить задоволення. Сучасні споживачі можуть визначати себе за допомогою наступної формули: я є тим, чим я володію і що я споживаю» [8, с. 127].

Саме цей конфлікт між прагненням до споживання і незадоволеністю від володіння і спонукає до пошуку буття і його духовних аспектів. Зростання матеріальних благ неминує призводить до того, що роль духовного багатства в житті людини поступово невілюється. Логічно стверджувати, що подібну ситуацію можна спостерігати в сучасному сус-

пільстві. Дослідження, що проводились Канадським центром науки та освіти описують ситуацію, що має місце у Китаї. Ідея збагачення – це основа і найголовніша складова людських цінностей, що може глибоко впливати на поведінку людей і їх вибір. Швидке збагачення призводить до стрімкого росту але, водночас, до повільного розвитку. Зосередження на матеріальній стороні багатства призводить до занепаду таких значущих ознак людяності як, цілі, моральні норми, ідеали тощо. В той же час, прагнення до збільшення матеріальних благ, призводить до росту обсягів виробництва за рахунок збільшення навантаження на виробництво, в результаті маємо байдуже ставлення до таких галузей як освіта, юриспруденція, послуги, забруднення навколишнього середовища. Розвиток суспільства вбачається тільки в зростанні економічних показників і не враховує ступень розвитку духовного багатства людей. Ми можемо з впевненістю стверджувати, що ця ситуація має місце в усьому світі і, в тому числі, в Україні. Тому канадські світові вчені закликають переглянути законодавчу базу та негайно провести необхідні реформи з метою зміни світоглядних цінностей людства. Для гармонізації суспільства, важливим є не кількість багатства, а його наповненість, якість, людяність та соціальна відповідальність [10, с. 249; 6, с. 137].

Прагнення володіти тісно пов'язане з бажанням мати усе під контролем, а коли людина щось контролює, то, зазвичай, не бажає, щоб підконтрольний об'єкт зазнавав якихось змін. Це пов'язано зі страхом втратити те, що вже є, тому що будь-яка зміна – це втрата старого та придбання нового. Тобто людина, спрямована на «володіння» не здатна розвиватись, примножувати своє знання та, найголовніше, вона не зможе самореалізуватись. Тобто людина, спрямована на споживання не спроможна породити щось нове. Е. Фромм пояснив ці процеси на прикладі студентів: «Ціль студентів, що спрямовані на споживання, – зберегти вивчене в голові чи на папері. Їм не потрібно створювати щось нове. Свідомість по типу «володіння» насправді не терпить нових ідей з приводу конкретної теми, бо все нове ставить під сумнів ту інформацію, якою вона вже володіє».

Важливість і необхідність людей з екзистенційно спрямованим буттям пояснюється саме тим, що тільки їм властиво проявляти свою творчість і продукувати, розвивати, оновлювати, покращувати: «Замість пасивного проковтування слів і ідей вони (студенти, що осягнули екзистенційне буття) слухають, і не просто слухають, але й сприймають і реагують активно і творчо. Те, що вони чують, стимулює їх власні міркування, допомагає сформулювати питання, прийти до нових ідей та побачити нові перспективи» [8, с. 266].

Для осягнення сутності процесів, що відбуваються, необхідно мати можливість автономного творчого існування. Не володіння чимось конкретним, а відчуття його ідеї є суттєвим і значущим для людини. Можна втратити будь-яку річ, багатство, яким володієш, але отримане відчуття втратити неможливо, тому що це відчуття стає вже частиною самої людини. В такому випадку, коли людина розуміє, що є те, що завжди буде з нею і буде сприяти її розвитку та розвитку людства в цілому, вона знаходить спокій і щасливе існування [9, с. 254].

Необхідно згадати освіту особистості, як складову духовного багатства. Це є благо, яке, якщо вже людина здобула і володіє їм, неможливо втратити ніколи в житті. Освіта і є внутрішнім світом людини, що скеровує її думки і дії зсередини. Освіта може стати уособленням людського багатства, що породжує істинне та корисне знання, що може бути застосоване на практиці для поліпшення співіснування суспільства, тільки в площині екзистенційного буття. В іншому випадку, вона є просто процесом отримання знання без можливості подальшого застосування і втілення цих знань в життя.

Освіта – це необхідний чинник соціалізації, передача накопичених суспільством знань молодому поколінню для розвитку в нього пізнавальних можливостей, а також набуття умінь і навичок для практичного застосування цих знань [3, с. 233].

Освіта формує поведінку людини, її світоглядні орієнтири, характер, прагнення та допомагає людині знайти своє місце у цьому світі. Як ще можна назвати те, що дає нам можливість сформувати сенс життя, як не найвищим благом для людини, частиною його

духовного багатства, яке здатне допомогти людині відтворити те людське, що в неї є [7, с. 228].

Найактуальніше благо освіти – це вміння користуватися отриманим знанням. Як говорив відомий філософ епохи Просвітництва Ф. Бекон : «Знання – це сила». Сьогодні цей вислів є життєстверджуючим як ніколи. Важливим є не лише отримання знання, але й вміння творчо, раціонально та найбільш ефективно його використовувати. Один з чинників, від чого це залежить є можливі аспекти буття людини [4, с. 72].

Проблема освіченості людини як і проблема всебічного розвитку людини турбувала людство ще у часи давньої давнини. В античній Греції терміном "пайдея" називали систему виховання дитини, яка передбачала гармонійне тілесне і духовне формування вільної людини, максимальний розвиток і реалізацію її інтелектуальних та духовних здібностей. Давні мислителі вважали, що лише пайдея (освіта) спроможна подолати варварську природу людини. Лише освіта забезпечує відповідність людини її назві "homo sapiens", тобто здатність не просто існувати в світі, а й розуміти його. Платон зазначав: "Пайдея відкриває людині очі", Аристотель спонукає людину до саморозвитку саме занурюючись в освіту. В античні часи освіта асоціювалась з мудрістю, красою, добробутом, досконалістю духовно-моральної складової людини тощо. Процес здобування освіти вважався задоволенням і дозволенням [3, с. 257].

У часи Відродження і Просвітництва освіта та знання, що вона давала, стали центральним питанням філософствування. Сьогодні ж без освіти існування людини неможливе. Основне призначення освіти в сучасні часи – це «людинотворчість», узагальнення та згуртування духовних настанов особистості навколо стрижня, що є освітою.

Великий розділ сучасних філософських рефлексій над освітою утверджує її культурний потенціал, адже освіта є могутнім ретранслятором культурних традицій, головним чинником існування людської цивілізації, вирішальною умовою забезпечення стабільного розвитку суспільства [7, с. 255].

Освіта набуває такого практично-духовного значення, яке впливає на всі суспільно-гуманітарні науки та дозволяє сформувати більш адекватне розуміння сутності освітньої культури, комунікативних властивостей освітньої та просвітницької інформації, специфіки інноваційності новітніх педагогічних технологій тощо. Ці та інші питання фокусуються у проблемі формування, виховання, розвитку людини як особистості, здатної не лише адаптуватися до якісно нових умов свого життя, а й впливати на них, вдосконалювати їх на основі принципів сучасної науки, культури, етики [7, с. 177].

Виникає питання, чи завжди освіченість особистості передбачає духовне збагачення, чи все ж таки такий тандем не є обов'язковим? Відповідь на це питання не є однозначною. Бути освіченим – це означає знати значення певних процесів, а не тільки відчувати на рівні інтуїції. Цілісна особистість і просто освічена є дві нерівнозначні характеристики людини. Цілісна, гармонійна особистість обов'язково знає, що таке духовне багатство і, з необхідністю, володіє ним. Особистість, що є освіченою, у повній мірі знає критерії та складові духовного багатства, але це не свідчить про те, що вона є духовно багатою. Неосвічена людина, у свою чергу, не у якому разі не може дізнатися, чи є вона багатою в духовному плані, з причини відсутності знань про якість цього блага. Тому для комфортного існування і саморозвитку особистості необхідно бути частиною такого складного процесу соціалізації як освіта.

Необхідно зауважити, що феномен освіти тісно пов'язаний також і з матеріальною стороною людського багатства. Сьогодні для отримання адекватної освіти необхідно мати певні кошти. Таким чином, для становлення духовного багатства особистості необхідно вже бути матеріально забезпеченим. Але пізніше здобута освіта, як складова духовного багатства людини, дає можливість створювати матеріальні блага. Тому є важливим і життєво необхідним всебічний розвиток особистості та постійний саморозвиток та самовдосконалення, що досягається і освітою в тому числі.

З необхідністю ми говоримо про те, що сьогодні для комфортного існування, людство повинно знайти шляхи та відповіді на питання, як зробити так, щоб мати достойну матеріальну базу та, водночас, не бути занадто зосередженим на накопичуванні благ. Щоб кожна людина відчула важливість та неповторність свого буття.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Бодрийяр Жан. Общество потребления. / Бодрийяр Жан. - М. : «Республика», 2000. – 387 с.
2. Делез Ж. Тысяча плато. Капитализм и шизофрения. / Ж. Делез, Ф. Гваттари. – М. : У-Фактория, Астрель, 2010. - 895 с.
3. Осипов Г. В. История социологии в Западной Европе и США/Г. В. Осипов.- М. : НОРМА, 2001. – 576 с.
4. Приятельчук А. О. Структура філософії економіки / А. О. Приятельчук // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії . – 01/2012 . – Вип.48 . – С. 70-78.
5. Радаєв В.В. Працюючі бідні: чи великий запас бідності// Соціс.- 2000.- №8.
6. Сайтарлы И. А. Философия социальной культуры / Монография /И. А. Сайтарлы. – К. : «Парапан», 2012 – 292 с.
7. Утюж І. Г. Парадигмальні засади освітнього простору / Монографія / І. Г. Утюж. – Запоріжжя: «Просвіта», 2012 – 352 с.
8. Фромм Э. Иметь или быть? / Фромм Эрих; пер. с нем. Э. М. Телятниковой. – М. : АСТ: Астрель, 2012. -314 с.
9. Ярошовець Володимир Іванович. Історія філософії: від структуралізму до постмодернізму : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / В. І. Ярошовець ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2008. – 262, [2] с. - Бібліогр.: с. 253-262.
10. Establishing modern concept of wealth, prompting Chinese social sustainable development. // Journal of Sustainable Development. 2010. - № 4. – p. 248-251.

SUMMARY

The main contents of wealth and their interdependence are examined. The nature of poverty is defined. The basic constituents of the fullness of human existence are set.

Modern society is focused on enriching and consuming of the huge number of products and services. This ideology of consumption is forming in the capitalist society and penetrates deep into the minds of thinking people

Society sincerely believes that living, constantly increasing its fortune and be able to consume far more than others, gives them sense of uniqueness, gives them some power, makes it possible to be respected, and other. But does it give a person the feeling of being happy?

The problem of determining the relations of material and spiritual aspects of the model of "human - wealth» was studied by western and ukrainian scientists: G. Deleuze and F. Guattari, Jean Baudrillard, Erich Fromm, H.Osyrov, V. Yaroshovets, I. Saytarly, A. Pryyatelchuk and others. Although a very large number of researchers were engaged in studying the problem of correlation human to wealth, still they are some gaps in understanding of the subject.

The article is devoted to the problem of finding the factors for the formation of the integrity of the human being in the context of the material and spiritual aspects of the phenomenon of wealth.

People are now driven to a standstill, frightened, live in a situation of total insecurity and depression. The financial condition of the person is an indicator of his success. Capitalist society simply cannot accept losers. Society requirements exclude the possibility of human existence in the broadest sense of the word. For the whole life people are to work to meet the demands of

today's realities. In view of the feeling of fear and lack of time, people just do not have the ability to reflect on the meanings of the human being, over whether or not a life is to be lived, why he came into this world, why now. All these considerations are not necessary if they are not able to bring a man wealth importantly, immediately. But it should be noted that if a person still stops for a moment and starts thinking of his real existence, then he will get a chance to get closer to life, and possibly to a happy life.

In any case the most important thing is not the action itself, but the relation of the subject to it. When a person is not just focused on making money and accumulating possessions for these funds and excessive consumption, but he needs money only in order to have the physical capabilities to harmonize their lives and society as a whole, we can say on the rational use and reproduction of wealth avoiding poverty.

For better understanding of the wealth phenomenon it is necessary to address the nature of poverty. The most common is the definition of poverty as a social situation characterized by a lack of material resources that are necessary to carry out "normal" life. In order to care about the spiritual welfare it is necessary to be able to feed their families, educate children and provide quality family health care.

With the necessity we are talking about today comfortable existence, humanity must find ways and answers to the question of how to have decent material resources and at the same time not be too focused on the accumulation of wealth. The most important thing is to make everyone to feel the importance and uniqueness of his human being.

А.Ю. КРИВОРУЧКО

ФЕНОМЕН НЕЗАДОВОЛЕНОСТІ ЖИТТЯМ: СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПОНЯТТЯ

Сьогодні у світі склалася така ситуація, що люди досить часто незадоволені своїм життям. Здається, що чим більше люди намагаються стати щасливішими, задоволенішими, тим більше досягнення цієї цілі віддаляється від них. Ми впевнені, що бажання стати задоволеними відчуває не тільки сучасна людина, що воно існувало і в давні часи. Саме це почуття змусило людину винайти вогонь, перші знаряддя праці, дало поштовх для еволюції людини.

В епоху античності, Діоген стверджував, що «Незадоволеність – це жадання, що виникає від невдачі, коли ми неначе відгороджені від предмету його, але марно до нього прагнемо і тягнемося» [1, 498].

Історія дослідження феномена незадоволеності життям характеризується тим, що вона починалась з акцентуації уваги дослідників на феномен задоволеності життям.

У рамках загального підходу вивчення різноманітних характеристик життя дослідження феномену задоволеності життям у вітчизняній і зарубіжній соціології проводиться вже кілька десятиліть. За цей час виявлено безліч чинників, які підтверджують багатогранність даного поняття. Проблема полягає в тому, що сам феномен незадоволеності життям не розглядався з точки зору соціальної філософії. Майже всі дослідження проводилися в психологічному або соціологічному напрямку. На нашу думку, це зумовлено тим, що і сутність цього поняття відображається в психологічній науковій літературі без врахування соціально-філософського аналізу, певним чином порушуючи принцип об'єктивності.

Питання задоволеності життям як критерію якості життя досліджувалося переважно зарубіжними вченими. В основному в їхніх працях задоволеність життям розглядається крізь призму медицини і стосується стану здоров'я, впливу хвороби і процесу лікування на певні сторони життя пацієнта. Також вивчалось питання суб'єктивного благополуччя, його структури, впливу життєвих цілей на суб'єктивне благополуччя, гендерних особливостей у переживанні суб'єктивного благополуччя.